

Róheim Géza és Kerényi Károly levélváltása

Közreadja és a jegyzeteket írta Narancsik Gabriella

1.

1947. március 12.

Róheim Géza, New York – Kerényi Károly, Tegna

Boríték nélkül, fejléces levélpapír, kézírás

Kedves Professor Úr!

Olvastam Hermes des Seelenführer¹ című könyvét és nagyon érdekelt. Ezekután megrendeltem még néhány könyvét, azonban, miért miért nem, amerikai könyvkereskedők képtelenek ezeket szállítani. Már most arra kérném, továbbítsa ezt a listát illetékes helyre, és talán a szerző sürgetésére a kiadók hajlandók lesznek velem felvenni a kapcsolatot.

Apollon. Amsterdam Leipzig 1941²

Pythagoras und Orpheus. Amsterdam 1940³

Die antike Religion Pantheon 1941⁴

Mythologie und Gnosis Amsterdam 1942⁵

Labyrinth Studien. Amsterdam 1941⁶

Töchter der Sonne Zürich 1944⁷

¹ Károly Kerényi: Hermes der Seelenführer. *Eranos-Jahrbuch*, 1942, 9: 9-107. Magyarul: *Hermész, a lélekvezető*. Ford. Tatár György. Budapest: Európa, 1984.

² *Apollon. Studien über antike Religion und Humanität* (2. Ausgabe) [Apollon. Tanulmányok az ókori vallásról és a humanitásról, 2. kiadás]. Amsterdam–Leipzig: Pantheon Akademische Verlagsanstalt, 1941.

³ *Pythagoras und Orpheus: Präludien zu einer zukünftigen Geschichte der Orphik und des Pythagoreismus* [Püthagorasz és Orpheusz. Bevezetések az orfika és a pitagoreizmus jövőbeli történetéhez] (Albae Vigiliae, Heft IX). Amsterdam–Leipzig: Pantheon Akademische Verlagsanstalt, 1940.

⁴ *Die antike Religion. Eine Grundlegung* [Az ókori vallás. Bevezető] Amsterdam–Leipzig: Pantheon Akademische Verlagsanstalt, 1940.

⁵ *Mythologie und Gnosis* [Mitológia és gnózis] (Albae Vigiliae, Heft XIV). Amsterdam–Leipzig: Pantheon Akademische Verlagsanstalt, 1942.

⁶ *Labyrinth-Studien*. [Labirintus-tanulmányok]. (Albae Vigiliae, Heft XV). Amsterdam–Leipzig: Pantheon Akademische Verlagsanstalt, 1941.

⁷ *Töchter der Sonne: Betrachtungen über griechische Gottheiten*. Zürich: Rascher Verlag, 1944. Magyarul: *Napleányok. Elmélkedések Héliosról és görög istennőkről* In: *Uő, Mi a mitológia? Tanulmányok a homéroszi himnuszok magyarázataihoz* (183-278). Budapest: Szépirodalmi, 1988.

Einführung in das Wesen der Mythologie 1941⁸

Die geburt der Helena Zürich 1945⁹

Ha érdeklik az én munkáim, szívesen megküldöm azokat, és akkor párat a saját könyveiből cserébe küldhet, that is assuming you have only authors copies left¹⁰. Néha már nehezen megy a magyar írás. Az utóbbi években megjelent könyveim:

War Crime and the Covenant¹¹

The Origin and Function of Culture¹²

The Eternal ones of the Dream¹³ és sok különnyomat, ezek közül görög témát érint

Aphrodite or the woman with a penis¹⁴

Teiresias and other Seers¹⁵

Charon and the Obolos¹⁶

Címét Maróttól¹⁷ tudom.

Sokszor üdvözli igaz híve

Róheim Géza

2.

1947. június 14.

Kerényi Károly, Tegna – Róheim Géza, New York

Boríték nélkül, géppel írt indigós másolat, aláírás nélkül.

Tegna pr. Locarno, Switzerland

Kedves Róheim Kolléga Úr,

⁸ Karl Kerényi – Carl Gustav Jung: *Einführung in das Wesen der Mythologie. Gottkindmythos – Eleusinische Mysterien*. [Bevezetés a mitológia lényegébe. Az isteni gyermek mítosza – Eleusiszi misztériumok] Amsterdam: Pantheon Akademische Verlagsanstalt, 1941.

⁹ *Die Geburt der Helena, samt humanistischen Schriften aus den Jahren 1943–45* [Heléna születése, valamint humanista írások az 1943–45-ös évekből] (Albae Vigiliae, Neue Folge, Heft III). Zürich: Rhein-Verlag, 1945.

¹⁰ feltéve, hogy már csak szerzői példányai maradtak (ang.)

¹¹ *War Crime and the Covenant* [Háború, bűnözés és a szövetség]. Monticello: Medical Journal Press, 1945

¹² *The Origin and Function of Culture* [A kultúra eredete és funkciója]. New York: Nervous and Mental Disease Monographs, 1943.

¹³ *The eternal ones of the dream: a psychoanalytic interpretation of Australian myth and ritual* [Az álom örök alakjai: ausztráliai mítosz és rituálé pszichoanalitikus értelmezése]. New York: International Universities Press, 1945.

¹⁴ Aphrodite, or the woman with a penis [Aphrodité avagy a nő pénisszel]. *The Psychoanalytic Quarterly*, 1945, 14(3): 350-390.

¹⁵ *Teiresias and other Seers* [Teiresziász és más jósok], *The Psychoanalytic Review*, 1946, 33(3): 314-334.

¹⁶ *Charon and the Obolos* [Kharón és az obulus], *Psychiatric Quarterly*, 1946, 20(1): 160-196.

¹⁷ Marót Károly (1885–1963) klasszika-filológus, vallástörténész. 1917-ben habilitált a kolozsvári egyetemen „Görög folklore és vallástörténet” tárgykörben. Az 1930-as években a szegedi egyetemen oktatott, ahol 1946-ban nevezték ki egyetemi tanárnak. 1947-ben elnyerte a budapesti tudományegyetem Klasszika-filológia Tanszékének vezetését – amelyre Kerényi is pályázott –, és itt tanított egészen nyugdíjazásáig. Róheim Gézával valamikor az 1910-es évek derekán ismerkedhettek meg, és kötöttek életre szóló barátságot.

Levelének nagyon megörültem, személyes és tudományos okokból is. Még mindig emlékezetemben él az a látogatás Önöknél a városligeti villában¹⁸, amikor főképp Héraklésről volt szó (milyen nagy téma az azóta is!), s jelen volt egy kis ind tanárka is, aki arra volt büszke, hogy már 6 éves korában Herbert Spencert¹⁹ olvasta...

Hogy tudományos okokból miért örülök, azt nem kell bőven kifejtennem. A „Labyrinth-Studien”-ben is talál Róheim-citátumot.²⁰ S hogy rögtön erre térjek rá, kapható és nem kapható könyveim kérdésére: válaszom épp azért késett, mert nem volt könnyű megállapítani, mi van még a kiadóknál és mi nincs. Amiből még nekem van duplumom, azt egyidejűleg küldöm (Heros Iatros²¹, Der Geist²². Apollon-Epiphanien²³, Mnemosyne-Lesmosyne²⁴), nagy örömmel s egyúttal sajnálattal, hogy a többiekből nem tudok. Budapesten maradt könyvtáram az ostrom alatt tönkrement.

Sokszoros lesz az örömem, ha megkaphatom Aphroditéről, Teiresiasról és Charonról szóló különnyomatait. Itt adom a kérdezett könyvek lelőhelyét, ahonnan még nehézség nélkül megszerezhetők:

Apollon, 2. Ausg[abe]. Amsterdam, Pantheon, Leilschegracht 78
Pyth. und Orpheus, vergr. 3. Ausg. in Vorbereitung
Die antike Religion, Pantheon
Labyrinth-Studien, Pantheon
Töchter der Sonne, Rascher Verlag, Zürich. Limmatquai 50
Einführung in das Wesen der Mythologie, 4. Ausg. bald (Pantheon)
Die Geburt der Helena, Rhein Verlag, Zürich Bahnhofstr. 5

Kettő kivételével tehát minden megkapható (Die antike Rel. nem egészen biztosan, mert már csak pár példány volt, s 3. kiadást kell csinálnom), a kiadóknál. Vagy még egyszerűbben: Buchhandlung C. Bachmann, Zürich, Kirchgasse 40²⁵. Ennél rendszerint minden raktáron van. 1946-ban még „Prometheus”-om²⁶ jelent meg (Rhein Verlag, Alb. Vig. N. S. 4. füzet). Sajtó alatt levő dolgozataimból, természetesen most már rögtön küldök különnyomatot.

Melegen üdvözli változatlan híve.

¹⁸ A Róheim-villa a Hermina út 35/a (ma 42/a) szám alatt állt.

¹⁹ Herbert Spencer (1820–1903) polihisztor, az angol filozófia, pszichológia, biológia és szociológia kiemelkedő, autodidakta alakja.

²⁰ Kerényi feltehetően a *Csurunga népe* (Róheim, 1932) című kötet alapján hivatkozik Róheim ausztráliai aranda törzsnél végzett kutatásaira; a labirintusábrázolások párhuzamaként a csurungák spirális díszítését említi.

²¹ Heros Iatros: Über Wandlungen und Symbole des ärztlichen Genius in Griechenland [Hérosz Iatrosz: Az ovosi génusz változásairól és szimbólumairól Görögországban]. In: O. Fröbe-Kapteyn (Ed.), *Studien zum Problem des Archetypischen. Festgabe für C. G. Jung zum siebzigsten Geburtstag. Eranos-Jahrbuch, Vol. 12*, Zürich: Rhein-Verlag, 1945, 33–45.

²² Der Geist [A szellem]. *Schweizer Monatshefte*, 1944, 24(6): 356–364.

²³ Apollon-Epiphanien [Apollón-epifániák]. In: O. Fröbe-Kapteyn (Ed.), *Eranos-Jahrbuch, Vol. 13*, 1945, 11–48.

²⁴ Mnemosyne-Lesmosyne. Über die Quellen „Erinnerung” und „Vergessenheit” [Mnémosyné-Lésmosyné. Az „Emlékezés” és „Feledés” forrásairól]. *Schweizer Monatshefte*, 1945, 24: 678–687.

²⁵ A Bachmann könyvesbolt a kortárs irodalomra és tudományos művekre szakosodott, 1904-től három generáción át működött Zürich óvárosában.

²⁶ *Prometheus. Das griechische Mythologem von der menschlichen Existenz*. Zürich: Rhein-Verlag, 1946. Magyarul: Kerényi Károly: *Prométheusz: Az emberi egzisztencia görög mitológiája*. Ford. Tatár György. Budapest: Atlantisz, 1998.

3.

1947. július 22.

Róheim Géza, Vogt Ranch, Ramah, New Mexico – Kerényi Károly, Tegna

Boríték nélkül, fejléces levélpapír, kézírással

Dr. GEZA ROHEIM

1 WEST 85TH STREET, NEW YORK 24, N. Y.

Kedves Professor Úr!

Szíves sorai itt a navaho indiánoknál értek utol.²⁷ Ezeknek örülne ám csak a Schwartz-Kuhn²⁸ féle mythológia, mert mythológiájukban a Sárga Mennydörgés harcol a Téli Mennykövel, a Kék Villám a Kacsaringós Villámmal etc. És mégse azt jelenti, amit jelenteni látszik.²⁹

A 8 éves hindu spencerianusra homályosan emlékszem. Előre is köszönöm a küldeményt, a magam részéről csak akkor fogom tudni viszonzni, ha visszaérkezem new-yorki lakásomba. By the way³⁰, szerkesztek egy évkönyvet, *Psychoanalysis and the Social Sciences*³¹. Az elv az, hogy freudista felfogás és módszer, a téma lehet ethnológia, folklóre mythologia, etc, szóval a humaniorák. No már most gondolom, legyen benne a Jung féle irány is – és ha Professor Úrtól kapok egy mythologiai cikket (60 nyomtatott oldal maximum terjedelem), angolul szívesen leközölném. Ezt meg kellene kapnom, mondjuk jövő év április előtt, akkor a harmadik kötetben jöhetne. Az első most sajtó alatt van, a második 1948 őszén, a harmadik egy évvel később esedékes.³²

Az ember ilyenkor azt szokta írni a viszontlátásig (?) üdvözli igaz híve – hát vegyük úgy, mintha ez valószínű volna!!

Yours ever

Róheim Géza

²⁷ A Róheim házaspár a Viking Foundation támogatásával 1947. június 21-én utazott Új-Mexikóba a navaho indiánok tanulmányozására. Róheim Marót Károlynak írt levele szerint céljuk kizárólag pszichoanalitikai kutatás volt, mivel az etnográfiai feldolgozást már mások elvégezték. Bár két hónapig maradtak volna, a felesége megbetegedése miatt korábban vissza kellett térniük.

²⁸ Wilhelm Friedrich Lebebrecht Schwartz (1821–1899) német klasszika-filológus és író, valamint Adalbert Kuhn (1812–1881) nyelvész, a komparatív filológián alapuló összehasonlító mitológiai irányzat alapítója közös mondagyűjtő útjaik eredményét a *Norddeutsche Sagen, Märchen und Gebräuche aus Meklenburg, Pommern, der Mark, Sachsen, Thüringen, Braunschweig, Hannover, Oldenburg und Westfalen* (Brockhaus, 1848) című kötetben adták közre.

²⁹ Róheim itt a navahók teremtmésmítoszáinak négy Villám-alakjára utalhat; a mitológiai motívumot az 1950-es *Psychoanalysis and Anthropology* című művében az Ödipusz-komplexus keretében értelmezte.

³⁰ egyébként (ang.)

³¹ A Róheim által szerkesztett, 1994-ig fennálló könyvsorozatot – amely később *Psychoanalytical Study of the Society* címen jelent meg – a szerző egyik legsikeresebb vállalkozásaként tartják számon.

³² Róheim Géza (szerk.): *Psychoanalysis and the Social Sciences*. 1–3. kötet. New York: International Universities Press, 1947, 1949, 1951. Kerényi írása a 3. kötetben nem szerepel.

4.

1947. október 10.

Kerényi Károly, Tegna – Róheim Géza, New York

Boríték nélkül, géppel írt indigós másolat.

Tegna (Switzerland)

Kedves Barátom,

az indiánoktól írt levelét közvetlenül Rómába való utazásom³³ előtt kaptam meg, s hazatérve itt találom írásainak csodálatos bőségét, köztük a maga nemében biztosan klasszikussá váló „Eternal Ones of the Dream”-et, amelyet már rég szerettem volna olvasni. De természetesen semmi sem marad olvasatlanul, s annak alapján, amit már olvastam – különösen az antik vonatkozású dolgozatokból – csak olyasmit mondhatok, ami összhangzásban áll említett levelével az indiánusoktól.

Abban azt mondja, hogy annak örülnének a „Wettermythologie” klasszikusai³⁴, amit ott talált, pedig – „mégse azt jelenti, amit jelenteni látszik”. Tehát látszik valamit jelenteni – ez egy, és pedig nem jogosulatlan interpretatio alapja lehet, és a psychologus szerint mégis mást jelent – s ez egy második interpretatio alapja. Ez fölveti a kettős interpretatio fontos metodikus kérdését, amellyel Silberer „Problem der Mystik und ihrer Symbolik”³⁵ c. könyvében példaadón foglalkozott – de aránylag kevés hatással az utána következő kutatásra. Nem szűnök meg azt a könyvet jungiánus barátainknak figyelmébe ajánlani, de nem sok eredménnyel.³⁶ Ön meg fogja érteni, miért hivatkozom erre a könyvre pl. Aphrodite-tanulmányával kapcsolatban.³⁷ Ha eljut Önhöz „Töchter der Sonne” c. könyvecském (sajnos, hogy már régen nincsen belőle példányom) még jobban meg fogja érteni, és talán észreveszi a kísérletet a két interpretatio egyesítésére.

Ezzel azonban levelének arra a részére is válaszoltam, amelyben tőlem, igazán kedvesen, közreműködést kíván évkönyvében, és pedig a Jung féle irányban. Nem vagyok jungiánus, bár Jung közelsége, a vele és munkatársaival való érintkezés

³³ Kerényi római tanulmányútjai során a Kardos Tibor vezette Magyar Akadémia vendége volt egészen az intézet 1948-as bezárásáig.

³⁴ Az időjárás-mitológia (*Wettermythologie*) azon elterjedt nézetre utal, mely szerint az ókori istenségek eredetileg természeti jelenségek (vihar, villám, eső) megszemélyesítői voltak.

³⁵ Herbert Silberer (1882–1923) bécsi pszichoanalitikus, aki Jungot megelőzve vizsgálta az okkultizmust és az alkímiát lélektani szempontból. Fent említett főművében fejtette ki elméletét a szimbólumok „kettős értelmezéséről”, megkülönböztetve a pszichoanalitikus (ösztonkésztetésekre irányuló) és az anagógiás (spirituális fejlődést célzó) megközelítést. Elképzelése szoros rokonságban állt Jungnak és körének az 1912-es müncheni pszichoanalitikus kongresszuson előadott nézeteivel. Lásd Herbert Silberer: *Probleme der Mystik und ihrer Symbolik* [A misztika problémája és szimbolikája]. Wien: Hugo Heller, 1914.

³⁶ Kerényi egy Emma Junghoz írt levelében (1946. augusztus 7., ETH Zürich, Jung Archivum) Silberer módszertani jelentőségét hangsúlyozta a „többszintű értelmezés” kapcsán, védelmezve a Grál-mondáról alkotott pszichológiai interpretációját Linda Fierz-David klasszika-filológussal, a Jung-kör egy másik tagjával szemben; levelében utalt arra is, hogy felhívta Fierz-David figyelmét Silberer munkájára.

³⁷ Kerényi az *Aphrodité*-könyvet a pszichoanalitikus redukció példájának tarthatta: míg Róheim a „fallikus anya” alakját látta az istennőben, Kerényi hangsúlyozta Aphrodité különállását a termékenység- és anyaistennőktől. Lásd Kerényi, 1944.

nagyon termékenyítőleg hatott rám. Közreműködésre tehát kész vagyok, de csak mint mythológus, ha merhetem a mythológiát mint önmagáért való kutatási területet magamnak vindikálni, azon az alapon, hogy az is – akárcsak az álmok – az emberiség gazdagságához tartozik.

Ha ide ír, levele meg fog találni, bár látogatást szándékozom tenni Magyarországon is, s Rómába is készülök ismét³⁸, ahol azt, mit Bachofen abbahagyott³⁹, most sokkal mélyebbre épített alapokon lehet folytatni – vagy elkezdni. Nagyon köszönöm ajándékait és kedves felszólítását, amelyre nem mondok nemet.

Meleg üdvözlettel

régi, tisztelő és baráti híve

Róheim Géza

5.

1947. november 25.

Róheim Géza, New York – Kerényi Károly, Tegna

Boríték nélkül, kézírással, tintával.

DR. GEZA ROHEIM

1 WEST 85TH STREET, NEW YORK 24, N. Y.

Kedves Barátom!

Köszönöm szíves sorait és remélem, kapok majd cikket az új Annual⁴⁰ részére. Természetesen magától értetődik, hogy sok mindenféle interpretatio fér össze, illetve rakódik le egymásra. Közben megkaptam könyveit, a Töchter der Sonne-t és egyebeket is. Azokat, valamint Otto Götter Griechenlandját⁴¹ nagy érdeklődéssel

³⁸ Lásd a Bevezetést.

³⁹ Johann Jakob Bachofen (1815–1887) svájci jogtudós, bíró és filológus, aki 1841 és 1844 között a Bázeli Egyetemen a római jog professzoraként tevékenykedett. Érdeklődése 1848-as itáliai utazása hatására fordult az antikvitás felé, ami tudományos pályafutásában is fordulatot hozott. 1861-ben megjelent, *Das Mutterrecht* (Az anyajog) című főműve a család patriarchális modelljének megkérdőjelezésével hozott szemléletváltást a klasszika-filológiában. Kerényi a humanista mítosz kutatás egyik korai alakját látta benne, mivel Bachofen az elsők között hangsúlyozta a mítoszok egyetemes emberi jelentőségét, és a szöveges hagyomány mellett az antikvitás tárgyi emlékeit is forrásértékűnek tekintette. Kerényi számára – aki több tanulmányt is szentelt Bachofennek – jelentősek voltak Bachofen dél-itáliai vázafélekre vonatkozó kutatásai, melyekre a „Bildtext einer italischen Vase in Giessen” (in: *Hommages à Jean Bayet*, 1964) című tanulmányában is hivatkozik a vázafélepek korábbinál pontosabb interpretációja kapcsán. (Ezen utóbbi adatért köszönet illeti Cornélia Kerényi-Ishlert.)

⁴⁰ A Róheim előző levelében említett *Psychoanalysis and the Social Sciences* sorozatról van szó.

⁴¹ Walter F. Otto: *Die Götter Griechenlands. Das Bild des Göttlichen im Spiegel des griechischen Geistes* [A görög istenek. Az isteni kép a görög szellem tükrében]. Bonn: F. Cohen, 1929. Kerényi az 1930-as években

forгатom. Nem az a fontos, hogy az ember teljesen egyetért-e valamivel, hanem az, hogy az illető mű milyen új gondolatmenetet indít el. A saját maga által küldött különnyomatokat még nem kaptam meg. További munkájához sok szerencsét kíván régi híve és tisztelője

Róheim Géza

P.S. Van e valami újabb fontos munka Zeus-ról Cook⁴² óta?

Kerényi Károly és felesége, Kerényi Magda, Monte Circeo, Olaszország, 1953.
© Deutsches Literaturarchiv Marbach

szoros kapcsolatot ápolt Walter F. Otto (1874–1958) nemzetközi hírű klasszika-filológiai iskolájával; Róheim feltehetően ebben a tudatban utalt rá.

⁴² Arthur Bernard Cook: *Zeus: A Study in Ancient Religion I-III*. Cambridge University Press, 1914–1940.